Χαμένες πατρίδες και ιστορική μνήμη

Γράφει ο
ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΡΟΦΥΛΛΙΔΗΣ*

Τα κράτη και οι κοινωνίες θυμούνται συνήθως τις επιτυχίες τους, τις οποίες μάλιστα ανάγουν σε εθνικές γιορτές. Αντίθετα προσπερνούν τις μεγάλες εθνικές αποτυχίες, τις οποίες και παραπέμπουν στην ιστορική λήθη. Κάτι τέτοιο, όμως, θα ήταν εγκληματικό για τη μικρασιατική καταστροφή, που συνιστά για τον ελληνισμό τη μεγαλύτερη συμφορά στην τρισχιλιετή ιστορία του.

Το ξεκίνημα και η αμφίρροπη εξέλιξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου υποχρέωνε την Ελλάδα να λάβει σαφή θέση. Ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος διείδε εγκαίρως τη σύμπλευση των συμφερόντων της Ελλάδας με τους αγγλογάλλους, που υπήρξαν κυρίως ναυτικές δυνάμεις, και έκρινε τη χωρίς όρους συμπαράταξη μαζί τους. Αντίθετα ο θρόνος, λόγω δεσμών αίματος και παιδείας με τη Γερμανία, εισηγήθηκε πολιτική ουδετερότητας, που όμως εξυπηρετούσε τη σύμμαχο των Γερμανών Τουρκία.

Τελικώς η πολιτική Βενιζέλου δικαιώνεται με τη νίκη των αγγλογάλλων το 1918 και παραχωρείται στην Ελλάδα το 1920 ολόκληρη η Θράκη, η Ιωνία (το δυτικό κομμάτι της Μικράς Ασίας) και η Βόρεια Ήπειρος. Σχεδιάζεται επίσης η δημιουργία του Πόντου και της Αρμενίας ως ανεξάρτητων κρατών. Η Ελλάδα δεν αρκείται όμως στα εντυπωσιακά αυτά κεκτημένα. Επιτίθεται, υπό την προτροπή της Αγγλίας, κατά της διαλυμένης Τουρκίας το καλοκαίρι του 1920. Εν μέσω πολέμου, ο Βενιζέλος προκηρύσσει εκλογές, στις οποίες ηττάται τη 1 Νοεμβρίου 1920 κατά κράτος, μη εκλεγόμενος καν βουλευτής. Οι αντίπαλοί του συνεχίζουν την άφρονα προέλαση στη Μικρά Ασία, με τους νικητές όμως του Α' Παγκοσμίου Πολέμου να διάκεινται πλέον εχθρικά προς την Ελλάδα.

Στο μεταξύ ο αξιωματικός του τουρκικού στρατού Μουσταφά Κεμάλ αποβιβάζεται στα παράλια του Πόντου και προσπαθεί να οργανώσει ένα νέο τουρκικό κράτος. Πολύ σύντομα θα τον στηρίξουν και οι πρώην σύμμαχοι της Ελλάδας Γάλλοι και Άγγλοι. Η τελική επίθεση του τουρκικού στρατού τον Αύγουστο του 1922 οδηγεί σε διάλυση τον ελληνικό στρατό, που υποχωρεί ατάκτως στη Σμύρνη. Ακολουθούν λεηλασίες και σφαγές που όμοιες λίγες γνώρισε η Ιστορία.

Ένα χρόνο αργότερα, το 1923, υπογράφεται μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας η συνθήκη της Λοζάνης και συμφωνείται η ανταλλαγή 1.300.000 Ελλήνων Ορθοδόξων της Μικράς Ασίας, Ανατολικής Θράκης και Πόντου με μόλις 350.000 μουσουλμάνους Τούρκους της Μακεδονίας. Η συνθήκη της Λοζάνης υπήρξε, κάποτε πρέπει να το πούμε ευθέως, μια άδικη συνθήκη για την Ελλάδα και συνιστά μια από τις πιο βίαιες διαστροφές της ιστορίας, με προφανή τη δυσαρμονία της (4 Έλληνες προς 1 Τούρκο).

Όλα αυτά είναι στοιχεία που πρέπει να διδάσκονται στους νέους σε ειδική εκδήλωση ιστορικής μνήμης για τις χαμένες πατρίδες: Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Αδριανούπολη, Τραπεζούντα, Έφεσο, Αδραμύττιο, Σεβάστεια, Κορυτσά...

Μια μικρή χώρα σαν την Ελλάδα δεν έχει την πολυτέλεια εθνικών διχασμών. Αλλά ούτε και να θέτει στόχους που είναι δυσανάλογοι με τις δυνατότητές της. Η μεγαλομανία, συνδυαζόμενη με τη διχόνοια, αποτελεί την ασφαλέστερη οδό αυτοκαταστροφής. Οι διεθνείς συμμαχίες είναι εφήμερες, έχουν αφετηρία μόνον συμφέροντα και είναι επικίνδυνο για μια χώρα να στηρίζεται αποκλειστικά σ' αυτές. Όσοι δεν διδάσκονται από την ιστορία καταδικάζονται δυστυχώς να την ξαναζήσουν.

* Ο Βασίλης Προφυλλίδης είναι αναπληρωτής καθηγητής Δ.Π.Θ.